

Kullanımlık Metin Türü Olarak Ulusal Marş Kavramı ve İşlevleri

National march concept as a text type for usage and its functions

Fatih TEPEBAŞILI*

Özet

Ulusal marş tıpkı başkent, dil ve bayrak gibi devletlerin biçimsel unsurlarından biridir. Tarihsel olarak 18. yüzyıla kadar uzanan bu marşlar çeşitli işlevler yerine getirmektedir. Bundan dolayı, toplumların kimliklerini yansıtıcı özellikler taşımakta ve pek çok açıdan sınıflandırılabilir.

•

Anahtar Kelimeler

Ulusal marş, çeşitleri, işlevleri

•

Abstract

National anthem is one of the formal components of the states, just like the capital city, language, and flag. These anthems, historically dating back to the 18. century, serve various functions. Hence, they represent the identity of the societies, and can be classified in many respects.

•

Key Words

National anthem, kinds, functions.

* Doç.Dr, S. Ü. Eğitim Fakültesi, Alman Dili Eğitimi Öğretim Üyesi.

Almanya’da W. Kayser ve E. Staiger gibi isimlerin (New Criticism ve Rus Biçimcilerinin rolünü yabana atmamak gerek) etkisiyle edebiyat araştırmalarında eser kavramı (diğer bir ifadeyle kurmaca metinler), hareket veya odak noktası haline geldi. Bunun sonucunda edebiyat eseri olabildiğince yüceltilmiş, ona kutsal bir konum yüklenmiştir. Böyle bir onuru hak etmeyen her türden “metin” görmezden gelinerek incelemeye değer bulunmamıştır. 60’lı yıllarda sosyo ekonomik şartlarla beraber edebiyat bilimi de kendi içinde değişimler yaşar. Mecklenburg’un haklılıkla işaret ettiği gibi (1998, 86-88), “eser” kavramı yerini “metin” kavramına bırakır. Artık geçerli kavram haline gelen “metin” kavramı gizli veya açık herhangi bir değeri ne içerir, ne de ifade eder. Böylelikle edebiyat biliminin alanı olabildiğince genişler, akla gelebilecek her türden metin araştırmaların konusu haline gelir.

Günümüze kadar etkisini sürdüren bu yaklaşım açısından bakıldığında doğrudan doğruya “edebi sayılmayan” ve önceden belirlenmiş bir amaca hizmet etmesi açıkça vurgulanan metinler vardır. Belirli bir alımlayıcı veya okuyucu kitlesinin amaçlandığı bu metinler insanları bilgilendirilmeye, eğitmeye, öğretmeye, ikna etmeye, eğlendirmeye çalışır gerektiğinde ise eylemlerde bulunmaya çağırır (Belke 1986, 320). Kullanımlık metinler denen bu metinler, dilden dolayı belirli bazı edebi unsurları kullanma yoluna gitmektedir. Ancak bu durum onları edebi kılmaya yetmemektedir.

Ulusal marşların içerdiği metinler de bunların bir örneğini sunar. Diğer kullanımlık metinler arasında takvimler, reklam metinleri, politik konuşmalar vs. yer alır.

Ulusal Marş Kavramı: Öncelikle bir gerçeğe işaret etmek gerek: Türkçe’de “Ulusal Marş” dediğimizde, Ulusal Marş kavramının yalnızca bir türünü kast ederiz. Bunda da “İstiklal Marşı”nın özgün adı rol oynar. “İstiklal Marşı”, daha sonra görüleceği gibi, müziksel yönden bir marştır ve ulusal marş çeşitlerinden yalnızca birisini sergiler.

Ulusal Marş kavramı (Almanca “Nationalhymne”, İngilizce “national anthems”) Latince “Hymne” kavramına dayanır. “Hymne” törenlerde müzik eşliğinde söylenen, “tanrıları veya kahramanları kutsayıcı övme ve yüceltme (Lob- und Preisgesang) şarkılarıdır (Wilpert). Mısır, Yunan ve Roma kültürlerinde yer almıştır. Kilise de, bu formu orta çağda kullanmaya başlar ve böyle hazırlanmış ilahiler ve şarkılar günümüze kadar kullanıla gelmiştir.

Bazı yazar ve şairler “Hymne” formunu kullanarak ona edebi bir çehre vermişlerdir. Alman Edebiyatında Goethe, Schiller, Hölderlin, Novalis, Nietzsche ve Stefan Georg’un da bazı şiirlerinde başarıyla kullandıkları bir türdür. Tarihsel süreç içinde özellikle 18. yüzyıldan sonra hem edebi bir tür olarak hem de kullanımlık metin türü olarak her ikisi yan yana yaşamıştır. Zaman içinde çok değiştiği için “Hymne”nin edebi tür olarak niteliklerini vermek oldukça güçtür.

Halk türküleri (Volkslied) ve “anonim marşlar” başka bir ifadeyle halk kaynaklı ulusal marşlar (Volkshymne) arasında ayırım yapmanın bazen zor olduğu belirtilir (Bohn 1908, 3). Böyle bir yakınlığa Osmanlı döneminde yaşandığı zaman zaman anlatılan küçük bir olay rahatlıkla kanıtlar: Yabancı ulusların da katıldığı bir törende savaş gemilerimizdeki askerler geçit esnasında, ulusal marşımızın olmaması nedeniyle zor duruma düşerler. Her ulusun gemileri kendi ulusal marşlarının eşliğinde geçit yapmaktadır. Kendi gemilerimiz geçerken durumu kurtarmak isteyen Türk denizcileri o meşhur Karadeniz türküsünü söylemeye başlarlar (Daha başka örnekler için Üngör 1966, s. 69 ve sonrası).

Ulusal Marşlar bazı istisnalar dışında dil açısından iddiasızdırlar, hatta oldukça zayıf kullanımlar dikkati çeker. Tekrarlanan ifadelerle sınırlı bir sözcük dağarcığı ile karşımıza çıkarlar. Coşkunculuk, öfke, kahramanlık duyguları uyandıracak sözcükler seçilir. Çok azında dinginlik vardır, bu en azından dile yansımıştır.

Bu tür marşların öncelikli hedefi geniş halk kitleleri olduğu için genelde o ülke insanları tarafından tanınan, duyulduğunda çabucak anlaşılabilir simgeler kullanılır. Kullanılan simgeler ile gönderim yapılmak istenen kavramlar (halk, değerler, yönetim ve coğrafya) arasında yakın bağ vardır, hatta böyle öngörüldüğü de olur. Zaten simgenin özünde de bu vardır. Böylelikle en kısa yoldan amaç kitleye ulaşılmaya çalışılır.

Edebi açıdan genelde iddialı olmayan bu metinlerde sıkça yinelenen simgelerle karşılaşılır. Çoğu zaman doğa kaynaklı bu simgelerin imgesel kullanımları, kendi halklarına hitap etmeleri, onları daha fazla etkilemek istemeleri en belirgin özelliklerindedir.

En fazla kullanılan simgeler arasında kan, kalp veya yürek, güneş, ölüm, ışık, gece, zincir, bayrak gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Simgelerin nitelikleri göz önünde bulundurulursa çöl, dağ, kara ve deniz halklarından bahsetmek mümkündür.

Yaygın kullanılan renkler açısından kırmızı, kızılılık, mavi ve yeşil renkler daha baskındır. Burada biraz da coğrafyanın etkisi rol oynar.

Bir şiir türü olarak “Hymne” ile “Nationalhymne”nin (Ulusal Marş) ilişkisi ise, daha önceden kullanılan veya sonradan yazılan “Hymne”nin resmi makamlar tarafından “Ulusal Marş” olarak onaylanarak tescil edilmeleridir. Övme ve yüceltme konusunda birbirlerinden ayrılmazlar.

Edebi açıdan hemen hemen hiçbir iddia taşımayan bu metinlerde, gönderim yapılmak istenen kavramlara ilişkin uyandırılmak istenen duyguların ifadesi yer alır. Sprecher’in ifadesiyle marşlarda “evlatlar hep güçlü, kardeşler hep ilerilere atılır, boşu boşuna kadınlar aranır” (1998). Politik gelişimlerin etkisine açık bu metinler ulusal kahramanlardan coğrafyaya kadar, değişik değerlerden orduya hatta belirli tarihsel kişi ve olaylara kadar pek çok konuyu anlatır. Bohn, bu yüzden olsa gerek, ulusal marş metinlerini “ulusların savaş, zafer ve yenilgileri, umut ve beklentileri konusunda canlı belgeler” diye niteler (1908, 2)

“Anabritanica” Ulusal Marş kavramını “Yurtseverlik duygusunun ifadesi olarak hükümet tarafından resmen onaylanmış ya da halk tarafından benimsenmiş sözlü müzik parçası” olarak tanımlar.

Wilpert’in tanımı bir halkın bütünlüğünün simgesi olarak ulusal günlerde ve tarihlerde koro olarak söylenen ve çoğunluk tarafından bilinen “vatan şarkısı” şeklindedir.

“Reallexikon”da yer alan maddede ise Ulusal Marşların gerçek “Hymne” olmadıkları, bunların “bir halkın politik ideallerini kutlayan” sanatsal açıdan değersiz, söylenebilir şarkılar olduğu; onlara bu niteliği kazandıranların genellikle resmi makamlar olduğu vurgulanır. (Wiegand 1980).

Eski bir müzik ansiklopedisi olan “The Grove” ise ulusal marşı, “resmi vatanseverlik sembolü” olarak görür.

Bu tanımlara bir de İhsan Kocaman’a ait olan ifadeleri eklemek gerek. Cumhuriyetimizin o zamana ait heyecanını da dile getirmek isteyen bu ifadeler şunlardır: “Tarihte, yürütücü, ileri götürücü kudretleriyle milletlere hız ve istikamet veren, büyük başarılar için ilham kaynağı olan bayrak, sancak, milli marş bugün de yeryüzünde önemi ve değeri gittikçe artan koruyucu, kurtarıcı birer yurt sembolü olarak belirmektedir”. “Türk Milli marşı Türkün yüksek şerefini terennüm eden istiklal marşıdır (Milli marş’ ulus için yarının ifadesidir. Dün ve bugün ulusa hedef olmak zamanını geçirmişlerdir”; “Ulus Milli marşı her söyleyişte kendisini bugünle yarın arasında, kurulmuş bir altın köprü üstünde hisseder” (1939, 4-15).

Hem bu tanımlara hem de ülkelerin Ulusal Marşlarına dikkat edildiğinde bazı unsurlar belirgin olarak vurgulanmaktadır: vatan/ yurt, halk/ ulus, simgesellik, şarkı, devlet erki

Vatan/Yurt: Marşların en önemli iki konusunu halk/ulus ile vatan/yurt oluşturur. Oldukça doğal bir durum. Çünkü zaten onlar için (hatta bazı örneklerde onlar tarafından) yazılıp benimsenmişlerdir. Dolayısıyla her iki kavram da marşların çıkış noktasını ve amacını oluştururlar. Vatan/yurt buralarda özgür halde veya aksi durumda gözüktür. Özgür vatanın sonsuzluğu, yüceliği ve hep böyle kalacağı güçlü ifadelerle anlatılır. Vatan, çoğu zaman ulusa göre daha fazla öncelenir. Ulus adeta onun için vardır, bilinen bir ifade ile coğrafya vatanlaşmıştır. Özgür olmayan, yani esaret altındaki veya iç savaşı yaşayan vatan mazlumdur. İlk amaç onun bazen dış bazen iç düşmanlardan kurtarılmasıdır.

Başka bir konu ise ülkeden ülkeye gözüken vatan sınırlarına karşı olan tutumdur. Bazılarında vatanın sınırları belirlidir. Bu sınırların dokunulmazlığı ilan edilir. Söz konusu olabilecek tehditlere karşı ikazlar yapılır.

Diğer yandan ise sınırları oldukça genişlemiş vatanların varlığıdır. Bunun için en tipik olanlarından birisi herhalde Enternasyonel Marşı, ideolojik devletler, dini krallıklara ait olanlardır.

Bazı Afrika ülkelerinin vatan anlayışları oldukça ilginçtir, çünkü buralarda vatan Afrika kıtasının tamamını kapsamaktadır. Afrika kıtası yaşadığı sorunlar nedeniyle bütünleşmiş gözükür.

Vatan kavramı bazı marşlarda açıkça yer alırken bazılarında ülke, yurt ve ya anne baba gibi sembolik nitelemelerle yer alır.

Halk/Ulus: Halk veya ulus kavramları sosyolojik anlamda toplumdan topluma değişen bir kavram olarak karşımıza çıkar. Ülkelerin kendi değişkenleri ve gerçeklerinin etkisini hissettirdiği bu kavramlara verilen içerik değerlerinin farklılığı o toplumların gerçekliklerinden başka bir şey değildir. Örneğin ada toplumlara olan Japonya, Avustralya, İngiltere gibi.

Bu yüzden ulus kavramını tek bir tanım altında almanın zorluğu da burada yatar (Marşlarda dikkat edilirse bazılarında “biz bir ulusuz”, bazılarında “biz tebaayız”, bazılarında ise “tanrının kullarıyız” geçer).

Simgesellik: Ulusal marşların bu niteliği ise, onların söz konusu toplumlar açısından yansıma yönüdür yani simgesellik niteliğidir. Bu anlamda, her ülke kendisi için geçerli bayrak, renk gibi bazı semboller belirler. Toplumlar bir şekilde bunun böyle olmasını isterler ve buna çabalarlar (Avusturya örneği). Devletler bu gerçeği, onu resmi organlarından onaylatarak sergilerler.

Ulusal Marşların simgeselliği özellikle spor karşılaşmalarında söz konusu marşlara gösterilen saygı ve ilgi tarafından rahatlıkla onaylanır. Sporcular, rakiplerini yenmek kadar farklı kamuoylarına kendi marşlarını dinletmeye, bir şekilde kendilerini göstermeye çalışırlar.

Şarkı: Şarkı veya konuşma sunumlarında seslerin ortak çınlayışıyla bir birliklilik oluşturan aynı türden kişilerin toplamıdır koro (Wilpert). Koroda, grup içerisinde ortak söyleyiş yani birliklilik esastır. Dar anlamda kişilerin kendi benliklerinden uzaklaşarak topluluğun yarattığı ortak bilinç içerisinde erimek, yok olmak amaçlanır. Koro dışında kalan, bir anlamda “solo” olan farklılığını, aykırılığını ilan eder.

Ulusal marşlar müziğin/koronun uyandırabileceği gücü özellikle arkalarına almak isterler. Bu, belki kendi vatandaşları için daha öncelikli amacı oluşturur. Koronun insanlarda yaratacağı kitle ruhu ve bütünlük, onlarda uyandıracığı heyecan ve coşkunluk vazgeçilemeyecek bir unsurdur. Çünkü kitlelere en kısa yoldan ulaşma imkanı buradan geçer (Kötüye kullanma hakkı her zaman saklı olmak üzere).

Devlet Erki: Devlet ile ulusal marşlar arasında çok sıkı ilişki vardır. Marşları devlet dışında düşünemeyeceğimiz için bir bakıma devlet aygıtının onaylanması ve pekiştirilmesine imkan verdiği için, bunlar aslında devlet erkinin aynı zamanda aracılarıdır. Hele hele şimdilerde biri olmazsa diğeri olmaz hale geldi. En azından biçimsel olarak birbirlerini gerektirmektedirler.

Tarihsel açıdan Ulusal Marş, belki de içerdiği "Hymne" kavramı dolayısıyla antik dünyaya kadar uzansa da ilk ve orta çağda bilinmez. İngiliz marşında olduğu gibi, doğuşu yönüyle, imparatorluk kültürünün ürünüdür. Müzik ve metin açısından bu marş 18. yüzyıla dayanır (1745). Marş İngiliz sömürgelerinde, Kayzerlik Almanya'sında, Lichtenstein, İsveç, İsviçre ve Amerika'da da kullanılmıştır. İngiliz marşı, toplumu ve halkını bütünüyle simgesel olarak temsil eden Kraliçeye adanmıştır. Onu övme hatta ona karşı bir yakarış söz konusudur. Bunun için tanrının yardımı bile istenir.

Bohn, Ulusal Marşlar ile modern devletlerin oluşumu arasında yakın bir ilgi olduğuna dikkat çeker (1908, 3). Tarihsel süreçte ulusal devletler ile Ulusal Marşlar her zaman birbirlerini gerektirmezler. Daha çok türü ne olursa olsun devlet ile daha yakın ilişki içerisindedirler. Ülkemizde ise uluslaşma sürecinin simgesi olarak algılanır. Avrupa ve diğer kıtalarda devletlerin kurulması göz önünde bulundurulduğunda anlaşılır bir durum. İspanya, Fransa, Avusturya 18. yüzyılda ve Orta Avrupa ve Güney Amerika ise 19. yüzyılda kullanmaya başlar. Bohn'dan ilginç bir not: "Ulusal marşların anavatanı olarak, Germen kökenli halkların yaşadığı Avrupanın kuzeyi işaret edilebilir. Güney [Avrupa] ülkeleri ise ulusal marş gereksinimini oldukça geç hissetmiştir (1908, 3).

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan onlarca devlet hiç gecikmeden marşlarını da ilan etmişlerdir. Hatta kurtuluş, iç savaş dönemlerinde ortaya çıkmış marşlarıyla gerçekleşmiştir.

"Ulusal kriz" dönemlerinde ("The Grove"), oluşum veya yeniden oluşum yıllarında özellikle kendisine sarılan marşlar bir zamanlar Avrupada sinema ve tiyatrolarda topluca söylenilirdi

Uluslaşma daha doğrusu ulus-devletleşme süreci ile bu marşların ilişkisi ayrıca göze çarpar.

Çeşitleri: Dünyada yaklaşık yüz ellinin üzerinde ülke dolayısıyla bir o kadar da marş vardır. Kendi ülke ve halklarının vatan veya devletlerine yönelik sevgilerini simgelemeye çalışan bu marşları Bohn, daha I. Dünya Savaşından önce (1908, 3) içerikleri açısından iki gruba ayırır.

Savaş ve barışta büyük yararlıklar gösteren bir egemen şahıs ve onun kahramanlıklarından bahseden marşlara Bohn, "Kral Marşları" ("Königshymne") olarak adlandırmaktadır. Belirli bir ulusun yaşadıklarından, kazanımlarından, sevinç ve acılarından, iç ve dış çalkantılardan bahseden türüne de "halk" veya "yurt" marşı demektedir (1908, 2-3). Ancak bunların ara sıra iç içe olabileceğini de ayrıca belirtir.

Metinler incelendiğinde marşları çok değişik açılardan sınıflandırmak mümkün. Ancak ayrımlar oldukça geçirgendir, yani pek çok unsur aynı zamanda aynı metinde bir arada bulunabilmektedir.

a-Meşruiyetin kaynağı açısından: Devlet ve uluslar öncelikle varlığını haklılaştırmak ve onu meşru kılmak peşinde koşar. Kendi varoluşlarını hem

kendilerine, hem de başkalarına anlamlı kılmaya çalışırlar. Seçenekler arasında tarih, tanrı, mitoloji, halk, atalar, devlet. vs. yer alır.

b-Kendine bakış açısından: Tarihsel geçmişin etkisi dolayısıyla devlet ve uluslar marşlarında ya doğrudan doğruya kendilerinden bahsederler ya da düşmanı yermek, onu kötülemek suretiyle kendi kendilerinden dolayı bahsetmek yoluna giderler. Bu dolaylılık onların sahiplendikleri kimlikleri konusunda insanda bazı düşünceler uyandırır. Kendisini doğrudan anlatamamanın sıkıntısını yaşadıkları akla gelir.

c-Yerilen düşman açısından: Marşların önemli unsurlarından birisi, adına ister düşman ister yabancı veya öteki, hatta komşu diyelim başkalarının varlığıdır. Mesajın bir tarafı kendi toplumları ise, diğer tarafı başka toplumlardır. Bunlar içeride de olabilir. Gerçekte böyleleri olmasa bile öngörülebilir de. Yerilen öteki, övülen benin niteliklerinin vurgulanması ve ikaz için kullanılır.

d-Birey devlet ilişkisi açısından: Bazı marşlarda özellikle dikkat çekici şekilde açığa çıkan, bireyin devletle olan ilişkisini tanımlayış biçimidir. Buna tersinden bakarak devletin bireyle olan ilişkisini tanımlama biçimi de diyebiliriz. Başkalarına verilen mesaj açısından da önemli olan bu konu o devlet/ulusun kimliğini tanımlayıcı niteliktedir. Kullanılan örnekler arasında bireyi birey gören, kul veya tebaa olarak gören marşlar da vardır. Vatanı anne, baba, ordu veya kendini vatanın kızı, oğlu veya ulusu kardeş görenler de vardır.

e-Kendini tanımlama açısından: Kendini doğrudan anlatanların, ben buyum diyenlerin kendilerini tanımlama biçimleri de farklıdır. Buna göre kendini savaşçı, kahraman, barışçıl ve vatansever vs. olarak görürler. Diğer yandan "biz bir ulusuz", "halkız", veya "krallığımız" gibi kavramlarla ve doğa üstü sıfat ve olaylarla tanımlayanlar vardır.

f-Zamanla ilişkisi açısından: Marşları, daha doğrusu marşlardaki ulus/devletlerin zamanla ilişkisi de değişiktir. Bu anlamda geçmişe, şimdiye veya geleceğe dönük marşlar vardır. Ülke olarak geçmişe dönük olmak tarihselliği gerektirir. Tarihsellik, geçmişte yaşanmış mücadeleleri, sorunları vs. anımsatır. O ulus açısından bunlar hatırlatılmak istenir. Biraz da kötümserlik hakimdir. Şimdi ve geleceğe dönük olmak, kendi geçmişini görmezden gelme çabasını ve iyimserliği içerir.

g-Kadın ve çocuklara yer vermesi açısından: Tarih gibi marşlar da genelde erkek bakış açısını yansıtır. Çok az marş erkeklerin yanında kadın ve çocuklara da yer vermektedir (Fransa ve Danimarka örneklerini verebiliriz).

Yukarıdaki kategoriler bütünü kapsamadıkları için bizce başka bir sistematik kullanılmalıdır. Bu da marşların çıkış noktaları veya özellikle vurgulanan unsurlardır. Eğer marşlara, kolektif kimliği temsil eden simgeler gözüyle bakarsak, o zaman kimliği tanımlama için şu unsurlara başvurulduğu ortaya çıkar: coğrafya, halk, devlet, değerler. İlk üç unsurun dışında kalan değerler oldukça farklı ve değişen unsurları içerir. Tarih, dil, kültür, din, hukuk, demokratik bazı değerler vs.. Burada akla gelecek soru, her koşulda aynı sonuca varılamaması tehlikesidir. Çünkü marşlarda yalnızca bir unsura gönderim yapılmaz, birden fazla unsura gönderim yapılabilir. Adlandırma daha doğrusu kategorileştirme baskın gönderime göre yapılmalıdır.

"The Grove" ansiklopedisi ise müzikal açıdan bir ayrım getirir. Buna göre marşların bir kısmı İngiliz örneğinde olduğu gibi "Hymne" (şarkı, ilahi) türü marşlardır. Özelliği ritmik ve melodik yanlarıdır. Bununla birlikte çoğunluğu oluşturan diğer grup ise en eskisini İspanya örneğinin sunduğu "marş" tipi marşlardır. Ama bu tipte yer alan Fransız Ulusal Marşı örnek olarak daha çok etkili olmuştur.

"Anabritanica"ya göre "marş", "ritmi iyice belirgin, yalın ve düzgün müzik cümleleri ile yazılmış, temposu genellikle yürüyen bir topluluğa eşlik etmeye uygun olan müzik türü. Başlangıçta askerlerin yürüyüşüne kolaylık sağlamak, daha sonra ise çeşitli amaçlarla yazılmıştır. Örneğin cenaze marşları çok ağır tempoludur; normal yürümeye uygun değildir, ama cenaze törenin hüznünü ve ağırbaşlılığını yansıtır. İstiklal Marşı da bir yürüme marşı değildir." Etem Güngör'e atıfta bulunan (Sanırım soy isim yanlış yer almış) Radikal gazetesindeki bir habere göre: "İstiklal Marşı'nın "Karmen Silva isimli bir operetten alındığına ilişkin iddialara da yer verildi. İddiya göre, hızlı bir ritmi olan marş, "tam bir alaturka davranışla" plağı doldurması için ağır ağır çalındı" (Yüksek 2004).

Opera, tarzındaki marşlar genelde 19. yüzyıl İtalyan operasının izini taşırlar. San Salvador örneğini verebiliriz.

Folklorik tarzda olanlar (sözgelimi Burma, Japonya, Sri Lanka, Tibet) halk müziği kaynaklıdır.

Son grup ise Fanfara tarzında olanlardır. Yalnızca melodisi olan ve herhangi bir metin içermeyen bu marşlara örnek olarak Somali ve Beyaz Rusya marşlarını verebiliriz.

İşlevler: Çağdaş Türk kadın yazarlarımızdan Buket Uzuner, ulusal marşların işlevini kendi bakış açısından şöyle anlatır: "Ulusal Marşlar aynı ülkede yaşayan insanların bayrak, ulusal değerler, gelenekler kadar gönüllerini birleştiren, onların coşturan simgelerdir. En milliyetçi olanımızdan, dünya vatandaşlığını yürekten benimsemiş olanımıza kadar, yıllarca aynı marşı dinleyerek büyümüş, rol model olarak aldığımız anne-babamız veya öğretmenlerimizle aynı sözleri bir ağızdan söylerken paylaştığımız duygu ve düşünceleri hafızamıza kazınmıştır. O duygular, onları oluşturan tarih ve hikayelerdir ki, bizi yetişkin-

lik yıllarımızda da ulusal marşlarımızı dinlerken heyecana sürükler, bazen gözlerimizi bile doldurur. Bir yere ait olmak gereksiniminden tutun da tarih bilincine kadar değişik olgularla açıklanabilecek bu coşku duygusaldır ve çevre koşullarına bağlıdır” (2001).

Ulusal marşlardan ister önceden bunun için tasarlansın, isterse sonradan böyle bir konuma taşınınsınlar, belirli bir amaca hizmet etmeleri beklenir. Bu beklenti nedeniyle onları kullanımlık metinlerden sayarız. Beklentileri ortak bazı kavramlar çerçevesinde konumlandırabiliriz.

Ulusal Marşlardan beklenenler daha doğrusu onların işlevi dediğimizde aklımıza bunun (doğal olarak o toplum açısından) dışa ve içe dönük işlevleri gelir.

Dışa dönük işlevler başka toplum ve devletlere yöneliktir. Bunu da temsili ve tanıtım alt kavramlarına ayrabiliriz.

Temsili işlevi genelde spor yarışmalarında gözlemleriz. Yarışmalardan önce veya sonra çalınıp söylenen marşlar ilgili uluslar için gurur kaynağı olabilmektedir. Buna önem de verilmektedir. Yakın tarihten bir örnek vermek gerekirse: 18 Kasım 2003 tarihinde Türk ve Alman Ümit Milli takımlarının Avrupa Şampiyonası elemeleri için İstanbul’daki maçlarından sonra yaşanan bazı olaylar üzerine Teknik Direktör seyircilerin Alman Ulusal Marşını ıslıklamalarından sitayişle bahseder. Kendisinin ifadesiyle “iki milyondan fazla Türke işveren ülkenin Ulusal Marşına” yapılan bu tür kötü tezahüratı üzüntüyle karşıladığı yüzündeki ifadeden açıkça anlaşılır. Kaldı ki o bunu basın mensupları önünde açıkça dile getirir. Münferit bir olay gibi gözükse de olimpiyat, dünya ve Avrupa şampiyonalarında madalya törenlerinde marşlara gösterilen önem bu işlevin kanıtıdır.

Ulusal marşlar dışa dönük olarak aynı zamanda bir mesaj aktarım daha doğrusu tanıtım (biz böyleyiz) aracısı olarak rol oynayabilmektedirler. İdeolojik ve dinsel niteliklere sahip devletlerin Ulusal Marşlarının içerikleri bunu gösterir Özellikle totaliter devletlerin adını zikredebiliriz.

Dışa dönük işlevlerin ne oranda gerçekleştiğini tamamıyla bilemesek de marşların o ulus ya da devlet için rolünü daha iyi algılayabiliriz.

Ulusal Marşlar ülkelerde resmi ve diğer törenlerde veya değişen vesilelerle çalınıp söylenir. Ülkeden ülkeye değişmek üzere eğitim kurumlarında, (“The Grove” adlı müzik ansiklopedisinin bahsettiğine göre Avrupadaki bazı ülkelerde önceleri sinema ve tiyatrolarda) söylenir. Bununla Ulusal Marşların içeriği daha doğrusu o topluma ve devlete yönelik işlevini hatırlatmak isteriz.

Kişisel bir örnek vermek gerekirse: Buket Uzuner daha öncede alıntı yapılan yazısında aynı banyo ve mutfak üç yıl boyunca paylaştığı ama pek fazla da anlamadığı Meksikalı yazar Mirianne S.’den intikam almak için ona sürpriz yaparak Meksika Ulusal Marşını dinletir. Sonuç ise kendisi açısından çok şaşırtıcıdır: “İşte o zaman aylardır çözüm bulmaktan kaçtığı sorunlarıyla beni bunalan Mirianne, beni ilk kez şaşırttı. Sürekli şikayet ettiği ve kaçmak için planlar

yaptığı ülkesinin ulusal marşını dinleterek ondan intikam alacağını sanırken, o hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. “Ah ne kadar kızsam da çok severim orayı, hele bu marş çalınca aklıma çocukluğum gelir, okulum öğretmenlerim, sevgi dolu günler... ve dayanmam işte ...” benim üzerimde duygusal hiçbir etkisi olmayan Meksika ulusal marşını dinlerken ağlayan Mirianne’i ve o anı hiç unutmam” (2001).

İçeri dönük işlevlerden ilki kimlik verici roldür (Her ne kadar tartışmalı da olsa). Belirli bir ulusal bilincin uyandırılmasına çalışılırken diğer yandan verilmek istenen mesajlar aracılığıyla toplumsal açıdan birlik bütünlük adına homojenlik amaçlanır. İç bütünlük denilecek bu yapının devletle olan yakın birlikteliğini de ayrıca belirtmek gerek.

Teokratik devletler kadar ulus devlet modelleri ve diğer krallıkları vs. için de geçerli bu durumu belirli bir devlet modeliyle örtüştüremeyiz

Faşist ve totaliter vb. yönetimlerde bu marşlara yüklenen abartılı rolün yol açtığı olumsuz işlevi Elias Canetti’nin “Kitle ve İktidar”dan yararlanarak ortaya koymak mümkündür. Yazımızın sınırlarını aşan bu yönü ayrıca incelemek oldukça ilginç olacaktır.

Sonuç olarak günümüz edebiyat biliminin çalışma alanına giren kullanım-lık metin türlerinden birisi olan “Ulusal Marşlar” toplumlar, devletler ve hatta bireyler için farklı işlevlere sahiptir. Zaman ve coğrafyaya göre değişen bu önem, Alman Klasiğinin iki zirvesinden birisi olan Schiller’e ait olan “Ode an die Freude” adlı şiirinin Beethoven tarafından yapılmış bestesi, Avrupa Birliğinin resmi marşı olarak (offizielle Hymne) 1985’de birliğin devlet ve hükümet başkanlarınca onaylanır. Güftesiz kullanılan bu marş gerçi birlik ülkelerinin “ulusal marşların” yerine kullanılmayacak, fakat “herkesin paylaştığı değerleri ve çokluk içinde birliği sembolize edecektir”. Müziğin sonsuzluğu ve sınırsızlığının yarattığı duygulara kendini koyuvermek barış özlemleri ile özdeş kılınmaktadır.

Bu gerçek, geniş anlamda da olsa (ulusal) marşın geçerli görüldüğüne işaret eder. Durum, Birlik içinde Almanya’nın gücünün kanıtlanması olarak görüleceği gibi, coşkun Schiller’in kişiliğinde özgürlük, barış ve işbirliği gibi klasik değerlerin genel geçer kılınması olarak ta karşılanabilir. Uluslarüstü bir birlikte uluslarüstü bir marşın varlığı veya ona sahip çıkılması her şeye rağmen üzerinde düşünmeye değer. ©

KAYNAKLAR

- Anabritanica: "Ulusal Marş" maddesi, İstanbul 1990
- Bohn Emil: Die Nationalhymnen der europäischen Völker. Breslau 1908. (Verlag M. & H.Marens)
- Belke Horst: "Gebrauchstexte". Bak: (Hrsg.), H. L. Arnold, V. Sinemus: Grundzüge der Literatur- und Sprachwissenschaft. Bd. I., München 1986, s. 320-340. (dtv)
- Canetti Elias: Masse und Macht.Frankfurt/M. 1990
- Çetişli İsmail: İstiklal Marşının Tahlili. Türk Yurdu. Sayı 119, Temmuz 1997
- Kocaman İhsan: Bayrak Sancak Milli Marş. İstanbul 1939. (Kenan Basımevi)
- Mecklenburg Norbert: "Der Textbegriff in der modernen Literaturwissenschaft": İÜ Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi, Sayı IX, İstanbul 1995, s. 85-108
- Nationalhymnen. Texte und Melodien. Stuttgart 1996. (Reclam)
- The New Grove Dictionary of Musik and Musicians. Edited Stanley Sodie. London 1980
- Trümmel Hans: Deutschland Deutschland über alles. Wien 1979. (Bohlau)
- Uzuner Buket: "Ulusal Marşlara saygı tokatla sağlanmaz". Sabah Gazetesi 23 Aralık 2001
- Üngör Etem: Türk Marşları. Ankara 1966. (TKAE)
- Wilpert Gero v.: Sachwörterbuch der Literatur. Stuttgart 1979. (Kröner)
- Wiegand Julius: "Hymne". Bak (Hrsg.) W. Kophlschmidt, W. Mohr. Realexikon der deutschen Literaturgeschichte. Bd. I., Berlin New York 1980
- Yüksek Fatma S.: "Marş tarihi biraz karışık", Radikal Gazetesi 6 Ocak Salı 2004
<http://europa.eu.int/abc/symbols/anthem/index-de.htm>
<http://www.thenationalanthem.com>
<http://www.nationalhymne.de/Hymne>
<http://www.nationsmaster.com/encylopedia>
http://www.wikipedia.org/National_anthems